

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ДИЗАЙНЕРА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті на основі аналізу наукової літератури розглянуто питання професійно-психологічної підготовленості майбутніх дизайнерів, розкрито компоненти підготовленості (професійні знання, уміння та здібності). Описано особливості підготовки майбутніх дизайнерів до професійної діяльності у ВНЗ.

Ключові слова: професійно-психологічна підготовленість, знання, уміння, здібності, професійна підготовка, майбутні дизайнери.

Професійно-психологічна підготовленість майбутнього фахівця є важливою умовою досягнення цілей з удосконалення професійної підготовки студентів до дизайнерської діяльності. Вона включає професійно-психологічні знання, навички й уміння, пов'язані із професійною діяльністю. Майбутньому професіоналові необхідні вміння розбиратися в людях і працювати з ними; вчитися на досвіді подолання труднощів при вирішенні професійних (дизайнерських) завдань; якісно виконувати всі звичайні професійні дії в екстремальних ситуаціях без зниження їх ефективності та якості; контролювати себе у важких умовах, мобілізувати свої сили й можливості. Саме професійно-психологічна підготовленість дає імпульс у професійній діяльності й дає змогу з успіхом досягати високих цілей професіоналізму. **Метою статті** є розгляд професійно-психологічної підготовленості майбутніх дизайнерів.

У процесі викладання, здійснюючи професійну підготовку майбутніх дизайнерів, педагог повинен уміти передбачити потенційні можливості студента при вирішенні дизайнерських завдань і вміти визначати границі цих можливостей. У зв'язку із цим, слід враховувати таке:

1. Вимоги до студента-виконавця. Чи вимагає практичне завдання спеціальної підготовки, наприклад, довузівської, наявності вмінь і навичок? Якщо так, то яких саме?

2. Вимоги до підготовки студента-виконавця. Скільки часу необхідно витратити на підготовку студента до виконання конкретного завдання?

3. Вимоги до складності завдання. Наскільки складне завдання? Наскільки високої підготовки воно вимагає від студента?

Слід зазначити, що важливим аспектом питання про складність завдання є наявність у студента стимулу до діяльності. За однакових умов практична діяльність у процесі дизайнерської праці визначається "цікавою" і такою, що "приносить задоволення", якщо:

а) завдання, поставлені перед студентом, досить складні, щоб створювати перешкоди, які б він прагнув подолати й досить прості, щоб він міг це зробити;

б) студент відчуває важливість того, що він робить;

в) студент бачить, як його практичний досвід, знання, уміння й розум впливають на результати праці.

Низка досліджень, проведених А. Гавриленко, засвідчує, що якщо роль студента зводиться до виконання механічних функцій, то в нього зникає відчуття гордості за себе й за свою працю, а якість роботи знижується [1]. Студент починає нудьгувати, ставати недбалим, іноді зриває свій настрій на однокурсниках; він почуває себе людиною, що виконує непотрібну, нерезультативну роботу й уникає творчої дизайнерської діяльності, яка сприяє об'єднанню; він може байдуже дивитися на несприятливі результати своєї праці. Таким чином, полегшення практичного завдання може призвести до синдрому апатії. Щоб уникнути цього студентові необхідно зорієнтуватися на правильне використання своїх знань, художньо-конструкторських умінь. Він повинен розуміти природу цих умінь, а педагог як фахівець-професіонал – формувати їх у процесі дизайнерської діяльності [1].

Отже, студент має обмежені можливості, що породжують суперечність з вимогами, виконуваної ним діяльності. Це має враховувати педагог, щоб у результаті досягти ефективної якісної роботи студента. Доведення складних видів робіт до рівня елементарного рефлексу (застосування лише простих умінь) не є прийнятним рішенням, особливо якщо при цьому студент не має змоги застосування вищих інтелектуальних (складних) умінь. У більш загальній формі висновок такий: рівень складності виконуваної роботи повинен відповідати здібностям студента. Необхідно уникати як перевантажень, так і послаблення за складністю завдань. Але там, де вони неминучі, педагог повинен намагатися пом'якшити їх негативні наслідки.

У такому випадку постановка професійної підготовки майбутніх дизайнерів у вищій школі передбачає такий спосіб управління творчопізнавальною дизайнерською діяльністю, за якого найбільш ефективними вважаються такі умови роботи, коли студент:

- сам установлює свій темп роботи;
- може й повинен вносити у свою роботу елемент різноманітності;
- має у своєму розпорядженні потрібні знання й має сформовані навички й уміння до того, як перед ним виникає необхідність діяти;
- одержує завдання, яке відповідає його здібностям.

У результаті така професійна підготовка сприяє не лише розвитку професійної майстерності студентів, формуванню художньо-конструкторських умінь, а і їх індивідуально-професійному становленню. І тут важливо підкреслити, що розвиток особистості студента не лише ініціюється вимогами професійної діяльності, а й регулюється цією діяльністю як у кількісному, так і якісному аспектах.

Отже, розглядаючи проблеми діяльності, визначення місця й значення умінь у діяльності, виявлення умов, за яких діяльність стає засобом розвитку особистості в цілому, неминуче звертаємось до проблеми формування умінь.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що вміння найчастіше характеризується як нецілком закріплена навичка, один з істотних етапів у виробленні навички.

У “Педагогічному енциклопедичному словнику” уміння розглядається як “володіння прийомами і способами навчання і виховання, засноване на свідомому використуванні психолого-педагогічних і методичних знань” [2].

Як бачимо, поняття “уміння” визначається по-різному, але у будь-якому випадку воно виступає як явище, що відображає оволодіння суб’єктом діяльністю, в якій вирішуються конкретні завдання.

Різні дослідники робили спроби виділити значення терміна “уміння”. Так, Ф. Гоноболін уважає, що “...уміння – це більш-менш досконалі способи виконання будь-яких дій, засновані на знаннях або навичках, що придбані людиною в процесі діяльності” [3]. Є. Бойко визначає уміння як “...надбану в досвіді готовність до тієї або іншої дії у всіх можливих його варіаціях, що забезпечують необхідний успіх” [4].

Аналізуючи значну кількість джерел, що відображають історію розвитку поглядів психологів і педагогів на питання про сутність умінь і навичок, їх співвідношення в діяльності, Е. Мілерян дійшов висновку, що категорією “уміння” слід описувати свідомість, цілеспрямованість, довільність, плановість дій, злиття в евристичних процедурах розумових і практичних дій, а також варіативність і ефективність способів досягнення цілей діяльності [5, с. 115]. Для умінь характерним є застосування знань на етапі функціонування.

Багато дослідників (Б. Ананьєв, А. Ковальов, Р. Костюк, Н. Кузьміна, Б. Ломов, Е. Мілерян, В. Мясичев, Б. Теплов та ін.) зазначають, що оволодіння уміннями приводить до розвитку здібностей, що, у свою чергу, розширює можливості особистості в оволодінні новим глибшим знанням, а також досконалішими вміннями і навичками.

Так, Л. Філімонюк визначила категорію “уміння” як здатність суб’єкта дій переносити і використовувати свій досвід у різних ситуаціях діяльності, при розв’язанні завдань певного класу [6].

Однак, останнім часом більшість учених відкидають концепцію абсолютизації уявлень про вміння як перехідного ступеня від знань до навичок. Проте завжди є елементарні вміння, що йдуть услід за знаннями та перетворюються на навички. Описуючи цей процес, О. Леонтєв зазначав, що спочатку наявна дія, котра свідомо виконується, у якій вони остаточно “відпрацьовуються” і починають виконуватися ніби автоматично [7]. Багатократне виконання певних видів окремих дій може автоматизувати способи їх виконання, перетворити ці окремі дії на навичку. Проте вміння, виступаючи як евристична дія, не автоматизується ніколи. Це зумовлено тим, що продуктивні дії, котрі утворюють його, пов’язані з вирішенням нетипових теоретичних і практичних завдань.

Л. Спірін розглядає педагогічне вміння як “...міру успішності евристичного вирішення суб’єктом широкого класу завдань виховання в різних педагогічних системах і ситуаціях, а також як структурну одиницю умілої професійної діяльності” [8, с. 227].

А тому, у міру розвитку професійної майстерності вміння, засвоюючись особистістю, можуть стати надбанням, невід'ємною рисою психіки людини, такою її властивістю, яка стає внутрішньою умовою найбільш успішного виконання діяльності, тобто здібністю особистості. Тому в психологічній літературі часто зустрічається визначення вміння як здібності [5; 9].

Психологи, підкреслюючи тісний взаємозв'язок вміння й здібностей, однак, не ототожнюють їх. “Уміння не тотожні здібностям, тому що, по-перше, частина не тотожна цілому, а по-друге, здібності виникають раніше, ніж уміння. Адже здібності – це особистість у її потенції ще до не засвоєних знань, умінь і навичок” [9]. На думку К. Платонова, здібності включають у свою структуру вміння, а, отже, і знання, і навички, на основі яких вони створюються, але не зводяться до них [9].

Б. Теплов зазначає, що здібності розвиваються на основі знань, умінь і навичок і, у свою чергу, самі дають змогу більш легко й міцно опанувати їх [10]. Учений визначає здібності як вираження індивідуальних і психологічних відмінностей людей, що є умовами успіху у відповідній діяльності, що й не зводяться до знань, умінь і навичок [10].

Аналіз праць психологів з проблеми здібностей (Т. Артем'єва, В. Крутецький, А. Петровський, К. Платонов, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.) засвідчив, що здібності виявляються й розвиваються у процесі засвоєння знань і умінь. Швидкість їх засвоєння є своєрідним показником наявності в людини тих або інших здібностей. Люди з гарними задатками здібностей, але таких, що не володіють знаннями й уміннями в певній галузі діяльності, не можуть досягти більших результатів. Лише знання й уміння можуть компенсувати здібності, яких не вистачає, або доповнити недостатній розвиток.

Виходячи з визначення вченими суті понять “уміння” і “здібності” у контексті загальної будови діяльності, можна стверджувати таке:

- уміння – це окрема діяльність, що входить до складу професійної діяльності;
- уміння – це складне стійке утворення, синтез системи знань і навичок;
- уміння – це спосіб діяльності людини, заснований на здобутих знаннях і сформованих навичках; уміння є психологічною властивістю особистості;
- уміння – це здатність особистості найбільш успішно виконувати діяльність.

Висновки. Отже, готовність студента до здійснення дизайн-діяльності визначається тими властивостями і якостями особистості, які сприяють оволодінню способами й прийомами практичної діяльності, заснованої на свідомому застосуванні знань, навичок і умінь. Іншими словами, погоджуючись із думкою В. Орлова, уміння людини – “це виявлена (доведена) ним готовність до досягнення мети, відповідної до діяльності

шляхом здійснення її під більш-менш суворим контролем з боку мислення; з усвідомленням всієї (або частини) системи відповідних дій” [11].

Список використаної літератури

1. Гавриленко А.П. Формирование художественно-конструкторских умений будущих дизайнеров в процессе их профессиональной подготовки (На материале изучения спецкурса “Архитектоника объемных форм”) : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / А.П. Гавриленко. – Курск, 2006. – 257 с.
2. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б.М. Бим-Бад; редкол.: М. Безруких, В. Болотов, Л. Глебова и др.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
3. Гоноболин Ф.Н. Книга об учителе / Ф.Н. Гоноболин. – М. : Просвещение, 1985. – 260 с.
4. Бойко Е.И. Еще раз об умениях и навыках / Е.И. Бойко // Вопросы психологии. – 1957. – № 1 – С. 34.
5. Милерян Е.А. Психология формирования общетрудовых политехнических умений / Е.А. Милерян. – М. : Педагогика, 1973. – 299 с.
6. Филимонюк Л.А. Готовность к конструктивно-проективной деятельности как результат профессионального становления будущего педагога : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Л.А. Филимонюк. – Ставрополь, 1999. – 199 с.
7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А.Н. Леонтьев. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
8. Спириин Л.Ф. Формирование общепедагогических умений учителя : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / Л.Ф. Спириин. – М., 1980. – 356 с.
9. Платонов К.К. Вопросы психолога труда / К.К. Платонов. – М. : Медгиз, 1962. – 219 с.
10. Теплов Б.М. Психологические процессы художественного восприятия / Б.М. Теплов // Советская педагогика. – 1946. – № 6. – С. 99–105.
11. Орлов В.И. Знания, умения и навыки учащихся / В.И. Орлов // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 33–39.

Шабельник С.О. Профессионально-психологическая подготовленность будущего дизайнера к профессиональной деятельности

В статье на основе анализа научной литературы рассмотрены вопросы профессионально-психологической подготовленности будущих дизайнеров, раскрыты компоненты подготовленности (знания, умения и способности). Описаны особенности подготовки будущих дизайнеров к профессиональной деятельности в вузе.

Ключевые слова: профессионально-психологическая подготовленность, знания, умения, способности, профессиональная подготовка, будущие дизайнеры.

Shabelnik S. Vocational and psychological preparedness of the future designer to the profession

In the article on the basis of analysis of the scientific literature the issues of professional psychological preparedness for future designers, disclosed components of preparedness (knowledge, skills and abilities). The features of training future designers for professional work at the university are described.

Key words: professional psychological preparedness, knowledge, skills, abilities, professional training, future designers.